

Katılımcı Tasarım Sürecinde Mekânın Yeniden Üretim Deneyimi: “Yaşayan Pamukkale Projesi”

Araştırma Makalesi
Research Article

Halit Coza¹

¹ Dr., Pamukkale Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Denizli, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-3034-6435, e-posta: hcoza@pau.edu.tr

ÖZ

MAKALE BİLGİSİ

Mekânın yeniden inşasıyla ilgili iki farklı yaklaşım bulunmaktadır: Birincisi, "sosyal dönüşümün mekânı değiştirmesini beklemek" yaklaşımıdır. İkincisi ise, "mekânın dönüşümünün sosyal değişimi tetiklemesini beklemek" yaklaşımıdır. Bu açıdan bakıldığında, 2019 yılında gerçekleştirilen “Yaşayan Pamukkale Projesi”, Pamukkale köyünün doğal ve kültürel zenginliklerini sosyo-ekonomik kalkınma odaklı ele alarak, katılımcı bir süreçte mekânın yeniden üretimine yönelik önemli bir yerel çaba olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmanın konusu; Denizli İli, Pamukkale İlçesi’ndeki Pamukkale köyünün turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi üzerine kurgulanan “kentsel tasarım mimari proje yarışması” üretim sürecinin, katılım ve iş birliği yönünden irdelenmesidir. Başka bir anlatımla, turizm-kalkınma etkileşimi bağlamında sosyo-ekonomik gelişme ağırlanmasına yönelik olarak mekânın yeniden üretimi sürecinin “Yaşayan Pamukkale Ulusal Mimari Fikir Projesi” üzerinden “katılım boyutunda” sorgulanmasıdır. Bu proje, yerel sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve yerel mimarlık ofislerinin ortaklığında gerçekleştirilmesi yönüyle Denizli için ilk “yerel ortaklık deneyimi” olarak görülmelidir. Şüphesiz, kentsel tasarım düzeyinde ortak hareket etme becerisini esas alan proje üretimi deneyiminin, ileriki süreçlerde farklı konulardaki kentsel tasarım süreçlerine örnek olabileceği düşünülmektedir.

Geliş 26 / 10 / 2023
Kabul 25 / 02 / 2024

ANAHTAR KELİMELER

Kentsel tasarımı
Mekânın yeniden üretimi
Katılımcı tasarımı
Pamukkale

Spatial Reproduction Experience in Participatory Design Process: "Living Pamukkale Project"

ABSTRACT

ARTICLE HISTORY

There are two different approaches related to the reconstruction of space: The first is the approach of "waiting for social transformation to change the space," and the second is the approach of "expecting the transformation of space to trigger social change." In this context, the "Living Pamukkale Project" carried out in 2019 can be considered as a significant local effort for the reconstruction of space through a participatory process by addressing the natural and cultural riches of the Pamukkale village in terms of socio-economic development. The subject of this research is to examine the production process of the "Urban Design Architectural Project Competition" based on the evaluation of the tourism potential of Pamukkale village in the Pamukkale district of Denizli province, in terms of participation and collaboration. In other words, this research questions the process of the reconstruction of space in terms of participation through the "Living Pamukkale National Architectural Idea Project" within the context of tourism-development interaction. This project should be seen as the first "local partnership experience" for Denizli as it was carried out in collaboration with local civil society organizations, local governments, and local architectural offices. Undoubtedly, the experience of project production that focuses on the ability to act in partnership at the urban design level is thought to serve as an example for different urban design processes on various topics in the future.

Received 26 / 10 / 2023
Accepted 25 / 02 / 2024

KEYWORDS

Urban design
Reproduction of space
Participatory design
Pamukkale

1. GİRİŞ

Mekânın yeniden üretimi, mekânsal ortamların değiştirilmesi, dönüştürülmesi veya geliştirilmesi sürecini ifade eden kapsamlı bir kavramdır (Pestil, 2015). Bu kavram, fiziksel, toplumsal, kültürel, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları içerir. Fiziksel dönüşüm, binaların inşa edilmesi, yeniden tasarlanması veya yıkılması gibi somut değişiklikleri içerir. Ancak mekânın yeniden üretimi yalnızca fiziksel değişiklikleri ifade etmez. Aynı zamanda toplulukların kültürel ve toplumsal pratiklerini de etkileyebilir (Karaçizmeli, 2021). Örneğin, bir mahalledeki mekânsal değişiklikler, o mahallede yaşayan insanların günlük yaşamlarını ve etkileşimlerini nasıl şekillendirdiğini yansıtabilir.

Mekânın yeniden üretimi ekonomik ve sosyal sonuçları da beraberinde getirir. Yeni iş fırsatları yaratabilir, var olan işletmeleri etkileyebilir ve bölgenin ekonomik dinamiklerini değiştirebilir. Aynı zamanda mekânın yeniden üretimi, çevresel faktörleri de içerir. Büyük inşaat projeleri ve altyapı geliştirmeleri, doğal çevreye olan etkileri nedeniyle dikkate alınmalıdır. Özellikle kentsel alanlarda mekânın yeniden üretimi, şehir planlaması, gayrimenkul geliştirme ve endüstriyel tesislerin iyileştirilmesi gibi alanlarda yaygın olarak karşılaşılan bir süreçtir (Yurtseven, 2021).

Mekânın yeniden üretimi, genellikle çeşitli paydaşları ve etkenleri içeren karmaşık bir süreçtir. Şehir planlamacıları, mimarlar, yerel yönetimler, işletmeler, topluluklar ve çevre savunucuları gibi birçok aktör bu süreçte etkili olabilir. Bu nedenle, bu kavramın kavramsal ve kuramsal açıklamaları, mekânın yeniden üretimi süreçlerini anlamak, değerlendirmek ve etkili bir şekilde yönetmek için önemlidir. Bu süreçlerin başarılı bir şekilde yönetilmesi, toplumların ihtiyaçlarını karşılayan, sürdürülebilir ve kapsayıcı mekânsal ortamların yaratılmasını destekleyebilir.

Mekânın yeniden üretimi söz konusu olduğunda; “sosyal dönüşümün mekânı değiştirmesini beklemek” veya “mekânın dönüşümünün sosyal değişimi tetiklemesini beklemek” olmak üzere iki farklı yaklaşım olduğu bilinmektedir (Ay ve Penpecioğlu, 2022; Mukul ve Sarı, 2015).

Katılımcı tasarım, tasarım sürecine kullanıcıların etkin katılımını sağlayan bir yaklaşımdır. Kullanıcıların fikirleri, geri bildirimleri ve ihtiyaçları, tasarım sürecinde tasarımcılarla eşit bir işbirliği içinde paylaşılır (Karadayı Yenice, 2018; Kesdi & Güneş, 2019). Bu yöntem, farklı perspektifleri dikkate alarak çeşitli kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılamayı hedefler. Sürekli iterasyonlar ve kullanıcı geri bildirimleriyle desteklenen katılımcı tasarım,

daha kullanıcı dostu, etkili ve tatmin edici sonuçların elde edilmesini sağlar. Tasarımcılar, empati kurarak kullanıcıların deneyimlerini anlamaya çalışır, böylece tasarımlarını daha iyi uyarlayabilir ve geliştirebilirler. Bu yaklaşım, kullanıcı odaklı perspektifin vurgulanmasıyla ürün ve hizmetlerin daha başarılı olmasına katkı sağlar.

Luck (2018), mimari uygulamalardaki katılımcı tasarımın evrimini inceleyerek, orta yirminci yüzyıldan günümüze kadar olan tarihini takip etmiştir. Mimari katılımcı tasarımın günümüzde daha ilerici formlarını yansıttığına vurgu yaparak, gelecekteki çevrelerin tasarımında mimarların katılımını davet etme sürecini analiz etmiştir. Makale, katılımcı tasarımın günümüzde günlük ayarlarda değer çoğulculuğunu benimsediğini ve bu alandaki mimari uygulamalarda nasıl uygulandığını belirtmiştir. Ayrıca, günümüz mimarlarının gelecek tasarım süreçlerine farklı ölçeklerde ve yöntemlerle nasıl dahil ettiklerini açıklamıştır. Çağdaş katılımcı tasarımın temaları arasında, belirsiz ve değişen durumlarla başa çıkabilme yeteneğine vurgu yaparak, mimarların yirmi birinci yüzyıl pratiği için yeni sorular ortaya koymuştur. Bu anlayışlar, pratik temelli tasarım araştırmalarını destekleyerek mimari araştırmanın önemini vurgulamış ve mimarların eğitimi üzerindeki etkilerini tartışmıştır.

Huybrechts ve ark. (2017), kültür mirası korumasındaki değişen bakış açılarını vurgulayarak, sadece malzemenin önemine odaklanmanın sınırlamalarını tartışmıştır. Mimar Rem Koolhaas'ın bir yerin tüm malzeme bileşenlerini korumanın mümkün olmadığını ifade etmesi, bir yerin sosyal ve siyasi değerlerini koruma ihtiyacına işaret eder, bu da sadece taş gibi materyallerin ötesine geçilmesi gerektiğini gösterir. Metin, kültür mirası politikasında mirasın sosyal değerlerine ve vatandaşların katılımına yönelik artan ilgiyi vurgular. Malzeme mirasının tanımlanması için net politika ve yöntemlere rağmen, vatandaşların kentsel manzaralara yüklediği soyut sosyokültürel anlamları yakalamak genellikle zor ve sıklıkla ihmal edilen bir konudur. Makale, vatandaşların kentsel mirası çevrimiçi olarak aktif olarak koruma sürecine katkıda bulunduğu "katılımcı miras web siteleri" kavramını tanıtmıştır. Bu web siteleri, değişen kentsel manzaraların geçmişine dair anıları, hikayeleri ve görsel malzemeleri paylaşma platformları olarak hizmet edebilir ve uzman olmayan bakış açılarıyla mirasın değerlendirilmesine katkıda bulunabilir. Araştırma, tarihsel bir kentsel manzara yaklaşımını benimseyerek, katılımcı miras web sitelerinde gözlemlenen kentsel mirasın özelliklerini ve değerlerini keşfetmeyi amaçlamıştır. Makale, dijital çağda katılımcı faaliyetlerin incelenmesinin önemini vurgular, tarihi kentsel manzaraların yaşanmış deneyimlerine dair değerli

içgörüler sunar ve kültür mirası değerlendirme uygulamalarına katkıda bulunabilir.

Bu açıdan bakıldığında, 2019 yılında gerçekleştirilen “Yaşayan Pamukkale Ulusal Mimari Fikir Projesi Yarışması”, Pamukkale köyünün doğal ve kültürel zenginliklerini sosyo-ekonomik kalkınma odaklı ele alarak, katılımcı bir süreçte mekânın yeniden üretimine yönelik önemli bir yerel çaba olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmanın konusu; Denizli-Pamukkale köyünün turizm potansiyellerinin değerlendirilerek, kent kimliğinin canlandırılması üzerine kurgulanan “Pamukkale’de Dönüşüm Seninle Başlıyor” teması kapsamında gerçekleştirilen “Yaşayan Pamukkale Ulusal Mimari Fikir Projesi Yarışması” kapsamında mimari proje üretim sürecinin, katılım ve iş birliği yönünden irdelenmesidir. Başka bir anlatımla, turizm-kalkınma etkileşimi bağlamında sosyo-ekonomik gelişme ağılanmasına yönelik olarak mekânın yeniden üretimi sürecinin Denizli-Pamukkale köyü örneğinde ulusal mimari fikir projesi yarışması üzerinden “katılım boyutunda” sorgulanmasıdır. “Pamukkale’de Dönüşüm Seninle Başlıyor” teması, Denizli Genç İş İnsanları Derneği (DEĞİAD) tarafından Pamukkale’nin mevcut turizm potansiyellerinin öne çıkarılmasına yönelik mekânın yeniden tasarımı üzerine odaklanmıştır. Proje; “farkındalık yaratma”, “fikir yarıştırmaya” ve “işbirlikçi yaklaşım” olmak üzere birbirini izleyen üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, Pamukkale köyünün turizm potansiyellerinin geliştirilmesine yönelik “kentsel ve mimari kimliğin yeniden üretimine” yönelik farkındalık sağlanmasıdır. İkinci aşama, yaratılan farkındalığın somut önerilere dönüştürüleceği mimari fikir projelerine yönelik ulusal yarışma düzenlenmesidir. Üçüncü aşama ise yarışma sonunda seçilen eserin uygulanabilmesine yönelik kentin tasarımına katkı koyan farklı disiplinlerden paydaşlardan oluşan katılımcı bir tasarım-uygulama platformu oluşturularak, projenin uygulanmasıdır. Bu proje, yerel sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve yerel mimarlık ofislerinin ortaklığında gerçekleştirilmesi yönüyle Denizli için ilk “yerel ortaklık deneyimi” olarak görülmelidir. Şüphesiz, kentsel tasarım düzeyinde ortak hareket etme becerisini esas alan proje üretimi deneyiminin, ileriki süreçlerde farklı konulardaki kentsel tasarım süreçlerine örnek olabileceği düşünülmektedir.

2. DÜŞÜNSEL TASARIM: “FARKINDALIK YARATMA”

DEĞİAD üyesi mimarlık ofislerinin gönüllü katılımlarıyla bir seneye yakın bir süre zarfında tamamlanan, uygulanabilirlik kapasitesi yüksek “mimari proje” üretim süreci bu ölçekteki kentsel mekân üretme adına bir rol model olarak sunulabilir. Fikrin oluşmasından ortaya

çıkan somut bir mimari çıktının üretilme sürecine kadar interdisipliner yaklaşım ile idare, akademi ve profesyonel entegrasyonu ile kent üzerinde fikir, söz, mekân üretmenin kolektif bir deneyimle gerçekleşmiş olması bütün süreci oldukça anlamlı kılmaktadır.

Pamukkale Köyü DEĞİAD Mimari Fikir Projesi, her şeyden önce mekânı yeniden üretme süreçlerinin kalıplaşmış aktör, rol, görev dağılımları dışında, özgün sosyo-ekonomik ilişkilerle bir araya gelen bir grubun ve profesyonel mimarlık aktörlerinin, eklemlenen yeni sosyal ilişkilerle birlikte yapılandırdığı kentsel hayalinin peşinden gidebilme yaratıcılığına işaret etmektedir.

Pamukkale, dünyanın önde gelen doğal güzellikleri arasında yer alırken, bu benzersiz doğal oluşumun etrafındaki yerleşim olan Pamukkale Köyü, Ege bölgesinin karakteristik özelliklerini taşıyan önemli bir yerdir. Ancak son yıllarda çeşitli sebeplerle kültürel ve doğal değerlerini kaybetmekte olan bu köyün korunması ve tekrar turistik bir cazibe merkezi ve ekonomik bir odak haline getirilmesi, Denizli şehri için büyük bir öneme sahiptir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın verilerine göre, 2018-2022 dönemindeki müze ve ören yerlerine yapılan ziyaretler incelendiğinde, Pamukkale’nin yıllık olarak yaklaşık iki milyon turist ile en çok ziyaret edilen ören yeri olduğu görülmektedir. Ancak bu ziyaretçi kitlesi genellikle günübirlik veya çevre turistik bölgelerden gelen yabancı turistlerden oluşmaktadır. Pamukkale ve çevresindeki eksiklikler, özellikle sosyal, kültürel ve turistik mekanların yetersizliği ile nitelikli konaklama birimlerinin eksikliği gibi faktörler, Pamukkale’nin turizm potansiyelini tam anlamıyla değerlendirememesinin önemli nedenlerinden biridir (ERTAS ve BAYINDIR, 2020).

Türkiye’de önemli doğal ve kültürel potansiyellere sahip olduğu halde bu fırsatları verimli olarak kullanamayan pek çok yerleşme bulunmaktadır (Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2022). Özellikle 1980’li yıllarda, Pamukkale Köyü hem yerel halkın hem de yerli ve yabancı turistlerin ilgi gösterdiği, canlı ve hareketli bir turistik belde olarak ün yapmıştı. Ancak günümüzde, köy tamamen terkedilmiş bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca Pamukkale Köyü halkı ve esnafı ile yapılan görüşmelerde de kullanıcıların mekân işlevselliği ve iktisadi açılarından memnun olmadıkları tespit edilmiştir.

Denizli Genç İş İnsanları Derneği tarafından başlatılan “Pamukkale’de Dönüşüm Seninle Başlıyor” projesi, Pamukkale Köyü’nün günümüz turistik ihtiyaçlarına uygun bir şekilde canlandırılmasını amaçlamaktadır (Gülhan, 2006). Bu projenin temel hedefi, köyün kentsel ve mimari kimliğini iyileştirmek, sürdürülebilir sosyal, mekânsal ve ekonomik koşulları oluşturmak ve geçmişte

sahip olduğu turizm potansiyeline yeniden ulaşmasını sağlamaktır. Bu sayede, Denizli gibi öncelikle bir sanayi şehri olarak bilinen bir yerin güçlü bir turistik destinasyon haline gelmesi amaçlanmaktadır.

Proje kapsamında ilk olarak farkındalık yaratmak adına “DEĞİAD Yaşayan Pamukkale Ulusal Mimari Fikir Projesi” yarışması düzenlenmiştir (DEĞİAD, 2019). Yarışmanın gerek Denizli içerisinde gerek ülke düzeyinde gördüğü yoğun ilgi ve gündeme getirdiği konular Pamukkale Köyü'nün doğal ve kentsel potansiyelini yeniden keşfetme ve bu zenginlikleri koruma çabaları, toplumsal sorumluluk bilincini artırma yolunda önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Yarışmaya katılan projeler, Pamukkale Köyü'nü farklı açılardan ele alarak, genç meslek insanlarının sosyal girişimcilik inisiyatifleriyle üretebileceği kapsamlı düşünceleri ve toplumsal sorunları çözme stratejilerini gösteren özgün örnekler sunmaktadır. Bu projeler, doğal, kentsel ve kültürel mirası koruma ve sürdürülebilir bir gelecek için etkili stratejiler oluşturma konusunda ilham verici bir rol oynamaktadır.

Akademik–bilimsel birikimi ile Pamukkale Üniversitesi, konunun profesyoneli meslek odaları, karar mekanizması ve uygulayıcı olarak Pamukkale Belediyesi ve Denizli Büyükşehir Belediyesi olmak üzere kentsel tasarım paydaşlarının mimari fikir projesi çatısı altında değerlendirme sürecine etkin katılımının sağlanmış olması da yarışmanın niteliği anlamında önemli bir göstergedir.

3. MİMARİ TASARIM: “FİKİR YARIŞTIRMA”

Yarışmada 48 profesyonel kategoride, 3'ü öğrenci kategorisinde olmak üzere toplam 51 proje değerlendirilmiştir. Kapsam ve içerik açısından farklı fikirlerin bir arada bulunduğu, geniş katılıma dayanan bir süreç geçirilmiştir. Süreç sonunda, Pamukkale köyünün mekânsal altyapısı ve görsel estetik kimliğinin geliştirilmesine yönelik çözümler üreten, yerli ve yabancı ziyaretçilerin dolaşımını teşvik edebilecek farklı fikirler sunulmuştur. Bu sunumların hemen tümü uygulanabilir hatta uygulanması gereken nitelikte Pamukkale köyünün mekânsal ve sosyo–ekonomik gelişimine katkı sağlayacak projeler olarak değerlendirilmiştir.

Yarışmayı diğer yarışmalardan ayıran ve değerli kılan temel motivasyonunda da bilindik, e–döneme ait sınırlı çözümler sunan prototip kurgu ve senaryolar yerine, farklı sorular soran ve mimari mekân üretiminde yenilik üreten projelerin değerlendirilebildiği bir yarışma deneyimi olmasındır.

Yarışmada birincilik ödülüne değer bulunan “Kabuk” adlı proje, düşünce teknolojisi açısından insan–mekân arasındaki ilişkiyi beklenenin ötesinde farklı ve özgün bir kurgu ile ele alması bakımından öne çıkmıştır. Proje, Pamukkale köyünün cazibe merkezi haline getirilmesinde

jeolojik veriler bağlamında doğal kaynak ve değerlerin tasarım sürecinde önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan, doğal kaynak ve değerleri önceleyen, doğa koruma bağlamında insan–doğa diyalogunu kuran yere özgü mimari çözümlerin varolabileceğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Nitekim projenin 2020 Ulusal Mimarlık Ödülleri'nde ulusal çapta ödül alan projeler arasından seçilerek 17. Ulusal Mimarlık Ödülleri'nde “fikir sunumu” dalında onur ödülü kazanması, yere özgü katılımcı tasarım deneyimlerine verilen destek ve öneme yolculuktur.

4. KATILIMCI TASARIM: “İŞBİRLİKÇİ YAKLAŞIM”

Yarışmanın Denizli kenti kapsamında yerel ölçeğin ötesinde ve ulusal ölçekte de yaygın etki sağladığını söylemek olanaklıdır. Bu açıdan, “Pamukkale'de Dönüşüm Seninle Başlıyor Projesi” için hedeflenen farkındalık ve tanınırlık yaratma amacına ulaşıldığı ifade edilebilir. Nitekim Denizli kent gündeminde Pamukkale köyünde “dönüşümün başlayıp başlamayacağı”, “uygulama sürecinin ne zaman gerçekleştirileceği” gibi soruların gündeme getirilmesi, özellikle Pamukkale köyü olmak üzere yerel düzeyde oluşturduğu beklenti ve etkiye işaret sayılabilir.

Projeye ilişkin beklentiler, Ülkenin önde gelen kültürel, ekonomik, ticaret ve turizm merkezlerinden biri olan Denizli'deki etkili sivil toplum kuruluşlarından biri olan Denizli Genç İş İnsanları Derneği, şehirlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamına yönelik farkındalık yaratmayı amaçlayan somut projelere odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Pamukkale köyü örneğinde yaratılan ile ilgili kentte ortaya çıkan sinerjinin somutlaştırılmasına yönelik sonuçlara üretmesi için uygulama projelerinin üretilmesi çabalarını teşvik etmiştir. Bu çerçevede, projenin ikinci aşamasını başlatma kararı almıştır. DEĞİAD desteğinde tarafından üyesi dört mimarlık ofislerinin gönüllü katılımı ile Pamukkale köyü içerisinde “öncelikli tasarım alanı” olarak değerlendirilen bir alanda, uygulanma potansiyeli yüksek olan somut bir mimari uygulama projesi üretimi için atölye üretmek adına çalışmaları başlatılmış, yaklaşık 1 yıllık tasarım sürecinde uygulama projeleri tamamlanmıştır. “Pamukkale'de Dönüşüm Seninle Başlıyor” projesinin ikinci aşaması olarak tanımlanan bu süreçte, “Pamukkale Köyü DEĞİAD Mimari Fikir Projesi” üretim süreci bir seneye yakın bir sürede tamamlanmıştır.

5. SONUÇ: KATILIMCI KENTSEL TASARIM

5.1. Tasarım Süreci, Katılım, Yaygın Etki–Beklentiler

Pamukkale köyü sınırları içerisinde belirlenen alanda tasarlanan mimari fikir yarışması kapsamında elde edilen

proje sonunda yaratılan yaygın etki ve beklentiler, birincilik ödülü alan projenin uygulanmasına yönelik çabaları tetiklemiştir. Bu çerçevede, Pamukkale köyünün sosyo-kültürel, ekonomik, ekolojik ve morfolojik altyapısına yönelik tespit ve arazi çalışmaları ile sözlü görüşmelere dayanan araştırma bulguları değerlendirilerek yere özgü ve uygulanabilir mimari projeler üretilmiştir.

Uygulama projesi üretim sürecinde arazi ile ilgili tüm teknik bilgi ve sayısal veriler Denizli Büyükşehir Belediyesi ve Pamukkale Belediyesi'nce DEĞİAD mimari proje ekibine sunulmuştur. Bu paylaşım, yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının tasarım sürecindeki veri alışverişi kaynaklı işbirliği açısından önemlidir.

Araştırma süreci sonunda, proje kapsamında çözülmesi gereken tasarım sorunları listelenerek, 3 aşamalı bir tasarım süreci oluşturulmuştur.

Birinci aşamada, Pamukkale köyü için mekânsal gelişim ve dönüşüm senaryoları hazırlanmıştır. Bu senaryolar, Pamukkale Köyü'nün turizm odaklı cazibe merkezi olarak canlandırılabilmesi için önemlidir.

İkinci aşamada, Pamukkale Köyü ile Hierapolis jeotermal-arkeolojik alanı arasındaki mekânsal ve mimari ilişkiler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu kapsamda, köyün en önemli caddesi Atatürk Caddesi boyunca rekreasyonel faaliyetler ve performans odaklı etkinliklere uygun mekânsal altyapının oluşturulmasına yönelik tasarım projeleri üretilmiştir.

Üçüncü aşamada ise Hierapolis antik kenti ve jeolojik miras (traverten) kaynaklarını esas alan görünüm-siluet potansiyeli olan kesimlerde cephe düzenlemeleri önerilmiştir.

Projesinin sosyo-mekânsal boyutunda ise Pamukkale köyü sos. sakinlerinin ve esnafının gündelik yaşamının görsel-estetik kaygılar ve mekânsal konfor açısından iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef kapsamında, köy merkezini oluşturan yaklaşık 5,40 Ha (hektar) alanda gelişim-dönüşüm senaryosu esas alınarak mekânsal ve mimari tasarım ile uygulama süreçleri tanımlanmıştır (Şekil 1).

5.2. Tasarım Esasları

Tasarım esasları kapsamında Pamukkale köyünün ulaşım altyapısı ile mekânsal kullanımlara yönelik düzenlemeler mekânsal ve mimari tasarım ayrıntıda sorgulanmıştır.

5.2.1. Yayalaştırma Düzenlemeleri

Proje kapsamında mevcut yol ağları ve güzergâhları korunarak, ulaşım altyapısının yaya dolaşımı ağırlıklı güçlendirilmesine ve otopark alanları oluşturulmasına yönelik düzenlemelere öncelik verilmiştir. Bu çerçevede, Atatürk Caddesi'nin yayalaştırılarak mekânın

hafızasındaki “ticari ve turistik imgenin” güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu kapsamda yerleşim yeri ile sit alanı arasındaki Mehmet Akif Ersoy Caddesi'ni yayalaştırarak araç trafiği ile kesintiye uğramayan, geçirgen ve bütün bir bölge elde etmek, ana yol aksını ise müdahale edilen; güneyde Atatürk Caddesi ve batıda Turgut Özal Caddesi ve Değirmen Sokak ile sınırlanan bölgenin çevresinden geçirerek köyü ve alanı içeriden beslemek şeklinde ulaşım kararları alınmıştır.

Mevcutta var olan doğal dokuyu yok etmemek, köyün yaşam izlerini ve peyzajı koruyarak, parselasyon ve dağılım üzerinde minimum boyutta değişikliklerle, hâlihazırda 91 adet olan kütle sayısını değiştirmeden yeni yapı önerilerinde bulunmak, buna ek olarak 1 adet büyük ölçekte bir otel ve ihtiyaç olarak tespit edilen kent müzesi önerisi tasarım kararları arasında yer almıştır.

Şekil 1. Vaziyet Planı, Pamukkale köyü

5.2.2. Açık Alan/Meydan Düzenlemeleri

Arkeolojik ve jeolojik miras alanları ile Pamukkale köyü arasında sınır oluşturan Mehmet Akif Ersoy Caddesi'nin yayalaştırılması ile özellikle Pamukkale travertenleri Pamukkale köyü arasında geçirgenlik ve süreklilik-bütünlük kurulmuştur. Bu düzenleme ile kesintiye uğratılan araç trafiği güneyde Atatürk Caddesi, batıda ise Turgut Özal Caddesi ve Değirmen Sokak ile sınırlanan bölgenin çevresinden geçirilmesi ile araç trafiğinin yaya hareketliliği üzerinde olumsuz etkilerinin azaltılırken, oluşturan açık alanlar doğal ve kültürel miras değerlerinin görsel farkındalığı güçlendirilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Atatürk Caddesi, Pamukkale köyü

Atatürk Caddesi'nin doğu girişinde ise "toplanma alanı" niteliğindeki "köy meydanı" oluşturulmuş, ayrıca, Kuzey Sokak ve Traverten Sokak arasında kalan bölge Pamukkale'ye açılan büyük bir bulvar olarak düzenlenmiş, her türlü kültürel, sanatsal, tanıtım etkinliklerine ve festivallere uygun bir mekân yaratılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Doğal miras değerleri görsel farkındalık alanı, Pamukkale köyü: a) Proje Öncesi Durum. b) Proje Sonrası Durum

Vaziyet planında (Şekil 1) ada ve yol akslarının olabildiğince var olanı izleyerek daha homojen ve düzenli bir planlamanın yapılması, topografya ve manzara-baki kaygılarını dikkate alan cephe düzenlemeleri yapılarak, özellikle kamusal mekânların kullanım niteliği güçlendirilmiştir bakan cephenin bir kordon gibi davranıp mevcutta var olan parka bağlanması, nitelikli bulvar ve meydanların, parkların tasarlanması,

Projenin bir başka önemli tavrı ise turizme yönelik ticaret ve konaklama tesislerine ilişkin önerilerin, senaryo kurgusu kapsamında Pamukkale köyünün mekânsal altyapısı ve turizm potansiyellerinin, sembol mekânları Hierapolis antik kenti ve jeolojik miras (traverten) üzerindeki etkileri dikkate alınarak belirlenmesidir. Bu tavrı, turizm alternatiflerinin kullanımında ekolojik tasarım kaygısının ve ziyaretçi taşıma kapasitesine verilen önem olarak görülmelidir. Dolayısıyla, proje ile kültürel ve doğal miras değerleri ile bütünleşen, sosyo-ekonomik yaşamın canlandırılması için gerekli dinamikleri harekete geçirebilecek, müze, pansiyon, kafeterya gibi farklı

işlevleri bir araya getiren bütüncül bir mekânsal tasarım gerçekleştirilmiştir (Şekil 3).

Konaklama tesisleri, ticaret alan adet ve metrajları, rekreatif alanlar, yarı açık mekanlar köyün olası turizm potansiyeli hesaplanarak planlanmıştır. Müzeden pansiyona, restoran ve kafelerden ofislere kadar, her bir kütlenin fonksiyonu senaryolaştırılarak sosyal yaşantıyla iç içe olan, nitelikli ticarete elverişli, kaliteli hizmet verebilen mekanlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Cephe tasarımlarında yerel malzemeler ve nötral tonlar kullanılarak sade ve yalın bir yaklaşım izlenmiş ve asıl ilgi odağı olan Pamukkale travertenleri ve Hierapolis Antik Kentiyle rekabet etmeyen, günümüz yaşamının taleplerini karşılayan, modern ve turistik bir kent yaratılması hedeflenmiştir (Şekil 2).

Mimari proje içeriği, turistlerin uzun süre vakit geçirebileceği ve turizmle ilgili ticari etkinlikler için uygun bir atmosfer sunacak fonksiyonel öneriler, rekreasyon programları, cephe alternatifleri, malzeme önerileri ve benzersiz mekân düzenlemelerini içermektedir (Şekil 3).

Sit alanına paralel, araç trafiğine kısmen kapalı iki yeni ticari aks (Şekil 4) oluşturulmuş, bu aksların arkasında yoğunluğu kırarak, önerilen peyzajıyla sakin ve huzurlu bir yeşil aks eklenmiş, Atatürk Caddesi'nin doğu girişinde kütleleri kenara çekerek bir toplanma alanı ve meydan oluşturulmuştur. Kuzey Sokak ve Traverten Sokak arasında kalan bölge Pamukkale'ye açılan büyük bir bulvar olarak düzenlenmiş, her türlü kültürel, sanatsal, tanıtım etkinliklerine ve festivallere uygun bir mekân yaratılmıştır. Tasarlanan bu bulvar boyunca yüksek ve farklı boyutlarda arkadaşlarla tanımlanmış, bölgenin tarihi önemini vurgulayan anıtsal bir promenad tasarlanmıştır. Tasarımın felsefesi, bir Yunan Antik şehri olan Laodikeia'yı var etmiş Helenistik dönemin anlayışı ile günümüzün yapım anlayışının kökenini kıyaslamaktadır. Laodikeia'nın mimari anlayışında nitelik nicelikten üstündür. Muazzam bir emekle mermer blokların işlenerek kullanıldığı, asaletin ve estetiğin bazen işlevi aştığı yapılar görürüz. Günümüz anlayışının köklerinde ise Roma Uygarlığının niceliği niteliğe tercih ettiği, daha hızlı ve daha çok yapmayı hedeflerken kalıplara beton dökmeyi mermeri işlemeye; maddi değeri manevi değere yeğlediği bir anlayış vardır. Tasarımda promenad, oldukça pratik olarak inşa edilmiş betonarme bloklardan oluşmaktadır. Bu arkadaşlar, bundan iki bin yıl önce de aynı bölgede insanların yine sütunlar altında yürüdüğünü hatırlatmakta, kadim bir kültüre duyulan saygıyı ve merakı anıtsallaştırmaktadır.

Şekil 4. Ticari aks-meydan öneri projesi

Proje alanında caminin olduğu bölge, yerel hayatın yaşatıldığı ve tanıtıldığı, var olan sokak girişlerinin ve yerel izlerinin takip edildiği bir çarşı olarak kurgulanmış ve cami önü meydanlaştırılmıştır.

Şekil 5. Önerilen ticaret aksı bulvar ve meydan.

Oteller bölgesi ile ticari aksın birleştiği ve travertenler ile bulunduğu noktada ikinci bir meydan önerisi sunulmuştur. Mehmet Akif Ersoy Caddesi ile Atatürk Caddesi'nin birleştiği noktada ana meydan önerisi sunulmuş (Şekil 2), Denizli aksından gelen kullanıcı proje alanına bu meydana girerek dağılmaktadır.

Önerilen proje kapsamında, fonksiyonlar kullanıcı profilleri göz önüne alınarak ve alanın kullanım hiyerarşisi düşünülerek tasarlanmıştır. İç ve arka çeperler yerel halk için konut olarak tasarlanırken, traverten cephesi ve ön çeperler turistik ihtiyaçlara karşılık verecek ticari fonksiyonlar olarak üretilmiştir. Mevcut durum yerinde incelendiğinde kullanıcıların Pamukkale travertenleri manzarasından uzak kaldığı ve onu deneyimlediği sonucuna varılmıştır. Alan üzerinde var olan sokak ilişkileri gözlemlenerek önerilen yeni yerleşkede, yeni ticari aks önerileri sunulmuştur. Mehmet Akif Ersoy Caddesi'ne paralel önerilen ticari aks oluşturulurken travertenlere cephe oluşturması ve manzarayı deneyimleme şansı vermesi amaçlanmıştır.

Travertenler ile proje alanı arasında fiziksel bir sınır olamaması öneri projenin önemli tasarım önceliklerinden biridir. Traverten manzarasının ve etkisinin akışkan bir şekilde sokak içlerine kadar devam etmesi amaçlanmış, yapıların kat yükseklikleri ve açık alanları bu amaca hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 3).

Oluşturulan yeni ticari aks gece kullanıcıya ev sahipliği yapması planlanan alana da çeper oluşturmaktadır. Tasarlanan yeşil alan ile de görsel ilişki kurmaktadır. Restoranlar ve geç saatlere kadar açık kalması planlanan mekanlar belli bir alan üzerinde konumlandırılmış ve konut bölgesi ile olan görsel ve fiziksel ilişkileri kesilmiştir. Kendi içinde yaşayan bir alan oluşturacağı gibi dilediğinde çevre sokaklar ile de etkileşim içerisine girebilmektedir.

Köy içerisinde bulunan Atatürk Caddesi, proje alanında dönüştürülen en önemli caddelerdendir. Bölgenin yerel kullanıcısı ile turistler arasında ticari ilişki geçmişte ilk olarak bu cadde üzerinde kurulmaya başlamıştır. Kent hafızasının korunması tasarım sürecinin en hassas kriterleri olarak değerlendirilmiştir.

Traverten Sokak ve Kuzey Sokak arasında kalan bölge Mehmet Akif Ersoy Caddesi'ne paralel yeni ticari aksı da keserek Mehmet Akif Ersoy Caddesi ile dikey ilişki kurmaktadır. Ticari alan ile oteller bölgesi arasında geçiş alanı olarak tasarlanmış ve kullanıcılar için dinlenme, yürüme ve nefes alınmasına imkân veren bir alan oluşturulmuştur (Şekil 6). Bulvar üzerine alanın canlı kalmasını sağlayan ticari üniteler tasarlanmış, yerel satış alanları, yeme içme mekanları konumlandırılmış ve peyzaj ile bu alan desteklenmiştir.

Şekil 6. Ticari aks ile konaklama bölgesi kesişim noktası.

Önerilen mimari proje doğrultusunda, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminin artırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla Pamukkale Bölgesinde Turizm Tesisleri'nin kurulmasının uygunluğunu tespit etmek, yatırımcılarda yatırım fikri oluşturmak ve detaylı fizibilite çalışmalarına altlık oluşturmak üzere Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda faaliyet gösteren

Güney Ege Kalkınma Ajansı'na (GEKA) "Kazançlı Yatırımlar İçin Turizmde Fizibilite" başlıklı ön fizibilite raporu hazırlanmıştır. Yatırımcıyı bölgeye çekebilmek adına rakamsal verilerin sunulabiliyor olması gerektiği düşünülmüş, proje alanında yatırım yapmayı planlayan şirketlere bir veri olması adına mali çalışma raporları hazırlanmıştır.

Örneğin, bodrum+zemin+2 katlı ve 50 yatak kapasiteli, 1200 m² alana sahip, Bayındırlık Bakanlığı'nın belirlediği birim fiyatı 4.C. sınıf grubundan hesaplanan bir konaklama yapısının inşaat maliyeti, otel makine, teçhizat, demirbaşlar ve diğer maliyetler olarak yaklaşık 805.000 dolar şeklinde hesaplanmıştır. Pamukkale bölgesinde bulunan butik otellerin konaklama fiyatlarının ortalaması temel alınarak ve 16 standart oda ve 6 süit oda üzerinden ayda 30 gün konaklama ve tam kapasite konaklama olduğu öngörülen bir konaklama tesisinin tahmini geliri ile tesisin 6 yıllık bir sürede otel yatırım maliyetini karşılayacağı hesaplanmıştır. 120 kişi kapasiteli, 480 m² olarak öngörülen bir restoran işletmesinin inşaat maliyeti, makine, teçhizat, demirbaşlar ve diğer maliyetler olarak yaklaşık 290.000 dolar şeklinde hesaplanmıştır. Bölgeden ve benzer turizm bölgelerinden alınan veriler doğrultusunda restorana günlük 240 müşterinin geldiği ve ortalama \$7.29 harcadığı öngörülmüş ve bu mali raporlar ışığında işletmenin 4 yıllık bir sürede restoran yatırım maliyetini karşılayacağı hesaplanmıştır. Ortaya çıkan bu rakamsal veriler sonrası bir dönüşümün başlaması ile birlikte sermayenin bölgede kendine pozisyon yaratmak isteyeceği de görülebilmektedir.

Bir seneye yakın bir süreçte tamamlanan mimari proje ve hazırlanan fizibilite raporları DEĞİAD dernek binasında gerçekleştirilen panel ile yerel yönetim yetkileri, ilgili kamu kurum yetkileri, meslek odaları yönetimleri, diğer sivil toplum kuruluşları ve kamuoyuna sunulmuştur.

Pamukkale sadece benzeri olmayan doğa harikası doğal travertenleriyle değil, Hierapolis-Laodikya-Tripolis antik kentleri üçlemesi sınırlarında bulunması dolayısıyla tarih ve inanç turizmi potansiyeline sahip, termal turizm kapasitesi yüksek, iklimsel koşullarının uygun olması nedeniyle de balon ve yamaç paraşütü sporlarının giderek arttığı bir turizm hazinesi olarak hak ettiği turizm potansiyeline bir an önce kavuşturulmalıdır. Pamukkale Köyü Mimari Fikir Projesi olarak ortaya çıkarılan somut mimari çıktının hayata geçirilebilirliği proje üretim sürecinin en hassas tasarım kriterlerinden olmuştur. Bu doğrultuda projeye sahip çıkan üniversite, yerel yönetimler, konuyla ilişkili meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, bölge halkı ve Pamukkale'nin turizm potansiyelinin farkında olan tüm kentlinin beklentisi bu projenin bir an önce uygulamaya geçmesi veya alternatif üretim metodlarının değerlendirilerek farklı öneriler

sunmasıdır. Akademik veriler, bölge halkının talepleri ve düzenlenen yarışma sürecinde ortaya çıkan çeşitli fikirlerin zenginliğiyle üretilen bu mimari proje, Denizli'nin kültürel hafızasında özel bir yere sahip olan Pamukkale Köyü'nün çeşitli yönlerini ele alarak, mimari tasarım projeleri yoluyla sürdürülebilir bir dönüşüm sürecini tekrar gündeme getirmiştir. Bu proje, benzer dönüşüm projelerinin üretim sürecinde değerli bir referans kaynağı olabilir.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tüm yazarlar aynı oranda katkıda bulunmuştur. Hazırlanan makalede herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ay, D., & Penpecioglu, M. (2022). Dönüşümsüzlük ve Beklemek: Devlet Öncülüğündeki Kentsel Dönüşümün Kurumsal Darboğazları ve Güvencesiz Mekanları. *İdealkent*, 13(35), 6-39. <https://doi.org/10.31198/idealkent.975344>
- Değiad. (2019). Pamukkale'de Dönüşüm. Erişim adresi <https://www.degiad.org.tr/pamukkale-donusum>. (27.03.2023)
- Ertaş, M., & Bayındır, Ö. (2020). Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 2(1), 1-9.
- Gülhan, G. (2006). Doğal ve kültürel değerlere sahip alanlarda turizm potansiyellerin saptanması ve değerlendirilmesi Selçuk ve çevresi örneği. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Güney Ege Kalkınma Ajansı. (2022). Pamukkale Ekoturizm Hedef Pazar Analizi. Erişim adresi https://geka.gov.tr/uploads/current_publications_v/63440d2060e48-pamukkale-ekoturizm-hedef-pazar-analizi.pdf.
- Huybrechts, L., Benesch, H., & Geib, J. (2017). Institutioning: Participatory Design, Co-Design and the public realm. *CoDesign*, 13(3), 148-159. <https://doi.org/10.1080/15710882.2017.1355006>
- Karaçizmeli, M. (2021). Lefebvre ve Foucault'da Mekân: Kuramsal Bir Tartışma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(52), 166-178. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.996269>
- Karadayı Yenice, T. (2018). Birlikte Tasarım Deneyiminin Ardından; HKÜ Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü Eğitim ve Uygulama Binası Tasarım Süreci. *Artium*, 6(1), 9-16.
- Kesdi, H. S., & Güneş, S. (2019). Tasarım Araştırmalarındaki Katılımcı Uygulamalara Dair Bir

Değerlendirme: Bağlam ve Pratik Farklılıkları.
Sanat&Tasarım, 286–313.
<https://doi.org/10.20488/sanattasarim.691156>

Luck, R. (2018). Participatory design in architectural practice: Changing practices in future making in uncertain times. *Design Studies*, 59, 139–157.
<https://doi.org/10.1016/j.destud.2018.10.003>

Mukul, İ., & Sarı, S. (2015). Cities as Place of Transformation in Turkey: Urban Transformation. *The journal of International Social Research*, 8(39), 893-921.

Pestil, M. Z. (2015). Kentsel Dönüşüm Sürecinde Nitelikli Yapı Üretimi. Yayınlanmamış doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Yurtseven, B. (2021). Kentsel Yenileme Sürecinde Endüstri Alanlarının Ekolojik Yaklaşım ile Değerlendirilmesi: Emscher Park Örneği. *Kent Akademisi*, 14(1), 260–277.
<https://doi.org/10.35674/kent.848910>